

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ВОСКРЕСЕНСЬКА ІРИНА ВЛАДИСЛАВІВНА

УДК 343.541 (477)

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ В СТАТЕВИЙ ЗВ'ЯЗОК
(СТ. 154 КК УКРАЇНИ)**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник –

кандидат юридичних наук, доцент
Васильєв Андрій Анатолійович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
кримінального права та кримінології
факультету № 1.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Блага Алла Борисівна,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, професор кафедри
цивільного та кримінального права і
процесу;

доктор юридичних наук, доцент
Храмцов Олександр Миколайович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету.

Захист відбудеться 9 червня 2016 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр-т Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр-т Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 6 травня 2016 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України як Основний Закон, який містить норми прямої дії, у ст. 3 декларує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в державі найвищою соціальною цінністю. Для реалізації цього конституційного припису основним завданням діяльності вітчизняних правоохоронних і судових органів визначено охорону й захист особи від протиправних посягань. Разом з цим, необхідною умовою розбудови в Україні демократичної правової держави є підвищення якості правового регулювання найважливіших суспільних відносин, у тому числі й у сфері забезпечення статевої свободи та статевої недоторканості особи. Від урегулювання вказаної сторони людського буття залежить, зокрема, особиста безпека людини, стан моральності, належна забезпеченість захисту честі та гідності особи тощо.

Сьогодні в Україні тривають процеси докорінного реформування усіх сфер життєдіяльності суспільства. Вкрай важливо, щоб ці процеси супроводжувались науково обґрунтованими змінами законодавства, у тому числі й кримінального. Під час удосконалення (у зв'язку з виникненням нових чи трансформацією відомих суспільних відносин) його положень окрему увагу слід приділити приписам Розділу IV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи». Зокрема, це стосується норми, що встановлює відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК України) – діяння, яке у цивілізованому суспільстві визнається неприйнятним з правової й моральної точок зору.

Питання відповідальності за насильницькі форми посягань на статеву свободу й статеву недоторканість особи, на моральність у сфері статевих стосунків була предметом наукового пошуку багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів. Проблемні питання їх кримінально-правової характеристики розглядалися такими вченими, як Ю. М. Антонян, М. І. Бажанов, І. О. Бандурка, Ю. В. Баулін, А. Б. Блага, Б. А. Бліндер, В. І. Борисов, Л. П. Брич, Л. Д. Гаухман, Д. О. Гнилицька, О. М. Джужа, Л. В. Дорош, О. О. Дудоров, А. Н. Ігнатов, С. Г. Киренко, М. М. Корчовий, О. М. Литвинов, П. І. Люблінський, П. П. Осіпов, А. А. Піонтковський, К. М. Плутницька, А. В. Савченко, О. В. Синєокий, О. П. Холод, О. М. Храмов, П. В. Хряпінський, Р. Д. Шарапов, М. Д. Шаргородський та ін. Слід визнати, що кримінально-правові аспекти насильницьких посягань на статеву свободу та статеву недоторканість особи в сучасній юридичній науці розроблені на досить високому рівні. Водночас, недостатньо вивченими залишаються проблеми кримінальної відповідальності за ненасильницькі форми посягань на сферу статевих стосунків, до яких належить і примушування до вступу в статевий зв'язок, кримінально-правова характеристика якого на даний час є, певною мірою, фрагментарною й неповною. Такий стан речей сприяє значному рівню латентності цих злочинів (за даними ДІТ МВС України, за період з 2001 по 2013 р. було зареєстровано лише 48 таких злочинів), недосконалості судової й слідчої практики застосування ст. 154 КК.

Зазначене свідчить про актуальність здійснення поглибленої кримінально-правової характеристики примушування до вступу в статевий зв'язок, про

необхідність внесення до чинного законодавства змін, спрямованих на підвищення ефективності протидії зазначеному злочину кримінально-правовими засобами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає основним напрямам Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1209-р; п. 5.15 Пріоритетних напрямів наукових досліджень ХНУВС на період 2015–2019 років, схвалених Вченою радою ХНУВС 24.04.2015 р., а також комплексній темі наукових досліджень кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ на 2014–2018 роки «Протидія злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами» (номер державної реєстрації 0113U008195).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 26.04.2013 р. (протокол № 4).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є надання комплексної кримінально-правової характеристики примушування до вступу в статевий зв'язок, а також розробка та обґрунтування на її основі авторських пропозицій, спрямованих на удосконалення положень чинного кримінального законодавства.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом розв'язання таких *задач*:

- здійснити історико-правовий аналіз становлення та розвитку положень про кримінальну відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок;
- визначити напрями й обсяги захисту статевої свободи та статевої недоторканності особи у міжнародно-правовому аспекті;
- проаналізувати іноземне законодавство, яким передбачено кримінальну відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок;
- провести кримінально-правовий аналіз об'єктивних ознак складу примушування до вступу в статевий зв'язок;
- здійснити кримінально-правовий аналіз суб'єктивних ознак складу примушування до вступу в статевий зв'язок;
- розкрити зміст та особливості кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 154 КК, внести пропозиції щодо удосконалення їх законодавчої регламентації;
- визначити співвідношення складу примушування до вступу в статевий зв'язок з іншими складами злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності, здійснити їх розмежування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері охорони статевої свободи та статевої недоторканності особи.

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК України).

Методи дослідження обрано з урахуванням його мети, задач, об'єкта та предмета. Діалектичний метод як загальнонауковий засіб пізнання був застосований при розгляді питань кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканності у її розвитку і взаємозв'язку з більш загальними категоріями кримінального права (усі розділи дисертації). Історико-правовий – було застосовано для визначення витоків і генезису кримінально-правової норми про відповідальність

за примушування до вступу в статевий зв'язок (підрозділ 1.1). Формально-логічний (догматичний) метод надав можливість провести аналіз норм чинного КК про відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок та про інші злочини проти статевої свободи й статевої недоторканості (підрозділи 1.2, 2.1, 3.2). За допомогою порівняльно-правового методу здійснено порівняльний аналіз досліджуваної кримінально-правової норми з іншими нормами вітчизняного й зарубіжного кримінального законодавства (підрозділи 1.3, 2.1, 3.1). Системно-структурний метод було використано при дослідженні складу примушування до вступу в статевий зв'язок як системи об'єктивних і суб'єктивних ознак, а також для виявлення неузгодженостей і суперечностей у чинному законі про кримінальну відповідальність (розділи 2, 3). Логіко-юридичний метод дозволив довести необхідність удосконалення кримінально-правових норм щодо охорони особи від примушування до вступу в статевий зв'язок (підрозділи 2.2–2.4, 3.1, 3.2). Метод моделювання був застосований при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення норми ст. 154 КК (підрозділи 2.1, 3.1).

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі загальної теорії права, кримінального права, психології, соціології.

Нормативно-правовою основою дослідження є Конституція України, КК України, закони України, відомчі нормативно-правові акти, Постанови Пленуму Верховного Суду України, Інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, міжнародно-правові акти тощо.

Емпіричну базу дослідження становлять результати вітчизняних та зарубіжних досліджень у сфері кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості, а також аналіз матеріалів слідчої та судової практики (більше 120 кримінальних проваджень та справ, відкритих (порушених) за ознаками статей 152–155 КК).

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним кримінально-правовим дослідженням примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК). Вона конкретизується в таких наукових положеннях:

вперше:

- за результатами аналізу кримінально-правових актів іноземних держав, що містять положення, близькі за змістом до ст. 154 КК, виявлено наявність інших, крім передбачених нею, видів залежності (родинної, учня від учителя, студента від викладача, хворого від лікаря, особи, що відбуває покарання від представників адміністрації виправної установи тощо) та уточнено зміст окремих ознак складу примушування до вступу в статевий зв'язок, вдосконалено термінологію, яка використовується для опису його ознак;

- розкрито, з урахуванням зумовлюючих зв'язків між примушуванням та залежністю, складний механізм посягання на об'єкт аналізованого злочину: винна особа ставить під загрозу заподіяння шкоди статевої свободи або статевої недоторканості шляхом впливу на інші об'єкти (суспільні відносини, що забезпечують захист майнових інтересів, відносини у сфері службової діяльності, сімейні відносини, відносини у сфері моральності, суспільні відносини, що виникають з приводу здійснення професійної діяльності тощо), також ставлячи їх

під загрозу заподіяння шкоди або руйнуючи їх взагалі;

удосконалено:

– систему аргументів щодо некоректності використання терміну «примушування» для позначення форми реалізації психічного примусу під час вчинення передбаченого ст. 154 КК злочину та обґрунтовано доцільність використання терміна «спонукання», під яким розуміється висунення вимоги вчинити дії сексуального характеру, які підкріплені психічним впливом, що обмежує волю особи;

– положення про те, що психічний вплив на потерпілого при вчиненні злочину, відповідальність за який передбачено ст. 154 КК, повністю не позбавляє його можливості протидіяти злочинцю, а лише існує завдяки наявній залежності чи створює психотравмуючу обстановку з метою його спонукання до дій сексуального характеру;

– обґрунтування доцільності вказівки у диспозиції ст. 154 КК на спонукання потерпілого саме до «дій сексуального характеру», що є загальним поняттям, яке повною мірою охоплює передбачений складом аналізованого злочину результат протиправної вимоги – задоволення статевої пристрасті (вступ у статеві зносини, мужолозтво, лесбійство та інші дії);

дістало подальшого розвитку:

– кримінально-правова характеристика складу злочину, передбаченого ст. 154 КК, що дозволила більш чітко визначити та описати формально визначені ознаки даного діяння та ідентифікувати його з конкретним різновидом кримінальних практик;

– положення про те, що протиправний психічний вплив на жінку чи чоловіка, передбачений ст. 154 КК, має на меті задоволення статевої пристрасті як винної особи, так і третіх осіб;

– обґрунтування необхідності внесення пропозицій щодо вдосконалення як основного, так і кваліфікованих складів примушування (спонукання) до вступу в статевий зв'язок (до дій сексуального характеру).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень актуальних проблем кримінально-правової охорони особистих прав і свобод людини і громадянина (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 28.08.2015 р.);

– у правотворчості – при наданні пропозиції щодо вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок;

– у правозастосовчій діяльності – при вирішенні конкретних питань кваліфікації примушування до вступу в статевий зв'язок;

– у навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Кримінальне право», «Кваліфікація кримінальних правопорушень» та «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», при підготовці монографій, наукових статей, підручників, навчальних і методичних посібників (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес ХНУВС від 10.09.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Дисертаційне дослідження обговорювалось на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ. Його результати, висновки та пропозиції були відображені в наукових доповідях, оприлюднених на наукових та науково-практичних конференціях: «Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції» (м. Харків, 23 травня 2014 р.); «Кримінально-правові наслідки злочину: актуальні сучасні питання» (м. Харків, 31 жовтня 2014 р.), «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених» (м. Харків, 14 травня 2015 р.); «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, 9–10 жовтня 2015 р.).

Публікації. Основні положення й висновки дослідження викладено дисертантом у підготовлених одноособово дев'яти публікаціях: п'яти статтях (з яких чотири опубліковані у наукових виданнях України, визнаних МОН України фаховими з юридичних наук, одна – у науковому виданні іншої держави із напрямку, з якого підготовлено дисертацію), а також тезах до чотирьох наукових доповідей.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють сім підрозділів та чотири пункти, висновків, списку використаних джерел (210 найменувань) та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 197 сторінок, із них основний текст займає 172 сторінки, список використаних джерел – 21 сторінку, додаток – 4 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено її зв'язок з науковими планами й темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, вказано використані в ньому методи, розкрито наукову новизну результатів дослідження, його практичне значення, наведено дані про апробацію та оприлюднення матеріалів дисертації.

Розділ 1 «Відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок: історико-правовий аспект, аналіз міжнародних стандартів і зарубіжного законодавства» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Історико-правовий аспект становлення та розвитку відповідальності за примушування до вступу в статевий зв'язок»* проаналізовано пам'ятки законодавства про кримінальну відповідальність, які були чинними на території України й стосувалися досліджуваної заборони. Автор дійшов висновку, що захист статевої свободи та статевої сфери від посягань тривалий час перебував під юрисдикцією церковної влади. Однак поступово її вплив на визнання караними заборон щодо насильницьких дій сексуального характеру зменшується, в той час як їх перелік розширюється. Дисертантом встановлено, що вперше криміналізація статевих зносин з використанням залежності у шлюбі з подальшим використанням її для вступу в сексуальні стосунки була передбачена в Правах, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. (глава 23, Артикул 5). Втім, норма, яку можна вважати положенням про відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок, з'являється в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р., яке

заборонило статеві відносини із застосуванням стану залежності особою, що мала владу над потерпілою особою (Розділ X, Глава 6, пп. 5, 6 ст. 2001, ст. 2007).

У радянському законодавстві 20–60-х рр. існували окремі норми про кримінальну відповідальність за статеві зносини із використанням залежного стану: мужолозтво, вчинене з використанням залежного становища потерпілого, спонукання жінки до вступу в статевий зв'язок і задоволення з нею статевої пристрасті в іншій формі (ст. 154, ч. 2 ст. 154 А КК УРСР 1926 р.). Надалі (ст. 119 КК УРСР 1960 р.) злочином визнавалось спонукання жінки до вступу в сексуальний зв'язок особою, від якої вона матеріально або службово залежна. У чинному КК деякі недоліки ст. 119 КК УРСР 1960 р. (залишення поза увагою відповідальності за статеві зносини неприродним способом, визнання потерпілою особою лише жінки) було виправлено. Разом з цим, як і в попередньому кримінальному законі, у ст. 154 чинного йдеться лише про матеріальну або службову залежність (поза увагою законодавця залишаються інші форми залежностей).

У підрозділі 1.2 *«Захист статевої свободи та статевої недоторканності особи: міжнародно-правовий аспект»* вивчені положення основних міжнародних документів з питань захисту статевої свободи та статевої недоторканності особи. Зроблено висновок, що напрям на необхідність захисту статевої свободи та статевої недоторканності прямо або опосередковано проголошено: Декларацією прав людини 1948 р. (ст. 3, 12, 16), Міжнародним Пактом про економічні, соціальні і культурні права (ст. 2, 3, 10, 11), Міжнародним Пактом про громадянські і політичні права 1966 р. (ст. 3, 7, 8, 9, 17, 23) тощо. При цьому статеві свобода та статеві недоторканність виступають як невід'ємні права людини.

Найбільш повно питання необхідності захисту від статевого примушування розглянуто у Декларації про викорінення насильства відносно жінок 1993 р., де визначено зміст насильства щодо жінок (ст. 1) та його форми (ст. 2), у т. ч. примушування. Фактично будь-яка форма насильства прямо чи опосередковано пов'язується з втручанням у сферу статевого стосунку, яке безальтернативно повинно розглядатися як посягання на статеву свободу або статеву недоторканність.

У підрозділі 1.3 *«Кримінальна відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок: аналіз іноземного законодавства»* здійснено порівняння ознак складів злочинів, описаних у ст. 154 КК з ознаками, які містять подібні до неї приписи кримінально-правових актів інших держав. Їх аналіз дозволив установити різні підходи як до визначення родового й безпосереднього об'єктів аналогічних злочинних проявів, так і до опису основних і кваліфікованих складів злочинів. Виявлено, що українське законодавство в цій частині є найближчим до законодавства «пострадянських» держав. Дослідженням встановлено, що у кримінальних законах інших держав потерпілим переважно виступає особа жіночої статі, а термін «спонукання» використовується в описі ненасильницької форми пригнічення волі особи для вступу з нею у сексуальні стосунки (зв'язок), у той час як термін «примушування» застосовується, як правило, щодо насильницької форми впливу. Позитивним і таким, що заслуговує на впровадження до положень КК, визнано вказівку не тільки на використання наявної матеріальної або службової, а й іншої залежності для спонукання до дій сексуального характеру.

Порівняльно-правовий аналіз вказав як на перспективний напрям

вдосконалення вітчизняного законодавства включення до ст. 154 КК кваліфікуючих ознак злочину: вчинення діяння щодо завідомо неповнолітнього, малолітнього або безпорадної особи у зв'язку з її психічним або фізіологічним станом, використання для вчинення злочину залежності особи, яка перебуває у виправній установі, лікарні, а також особи, яка є засудженою, звинуваченою або заарештованою тощо.

Розділ 2 «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки примушування до вступу в статевий зв'язок: кримінально-правовий аналіз» містить два підрозділи і чотири пункти.

Підрозділ 2.1 «Об'єктивні ознаки примушування до вступу в статевий зв'язок» складається з двох пунктів.

У пункті 2.1.1 «Об'єкт примушування до вступу в статевий зв'язок» розглянуто основні концепції визначення змісту об'єкта злочину. Зроблено висновок, що основний безпосередній об'єкт у складі, передбаченому ст. 154 КК, визначено альтернативно. Ним можуть виступати або суспільні відносини, що забезпечують статеву свободу жінки чи чоловіка від примушування їх до дій сексуального характеру, або суспільні відносини, які забезпечують статеву недоторканність. Додатковими об'єктами, крім суспільних відносин, що забезпечують захист майнових інтересів та суспільних відносин у сфері службової діяльності, є сімейні відносини, відносини у сфері моральності, суспільні відносини, що виникають з приводу здійснення професійної діяльності тощо.

Дисертантом зазначено, що потерпілим від злочину може бути повнолітня або неповнолітня особа будь-якої статі, яка зазнала впливу через матеріальну чи будь-яку іншу залежність від особи, яка здійснювала посягання, або такий вплив здійснювався останньою шляхом погроз знищення (пошкодження) майна потерпілого чи його близьких родичів або членів його сім'ї, погроз розголошення відомостей, що їх ганьблять, а також ганьблять її (його) близьких родичів або членів її (його) сім'ї. Малолітня особа та особа, яка не може розуміти характеру вчинюваних з нею дій, не можуть визнаватися потерпілим у цьому злочині.

У пункті 2.1.2 «Об'єктивна сторона примушування до вступу в статевий зв'язок» вивчено зміст диспозиції кримінально-правової норми ст. 154 КК та встановлено, що змістом передбаченого нею посягання є ненасильницький вплив на потерпілу особу. Для подолання волі останньої, з метою вступу з нею у статевий зв'язок, винний використовує саме психічний вплив (часткове обмеження волі особи, а не її повне чи істотне придушення), що знаходить своє відображення в суспільно небезпечному діянні. Критично проаналізувавши наявну в юридичній літературі термінологію, яка визначає протиправний вплив на волю особи з метою подолання опору, дисертант доводить, що більш коректним є визнання таким діянням не примушування, а спонукування. Використання винним певного виду залежності дає підстави вважати, що в таких випадках має місце психічний вплив, який відповідає такому суспільно небезпечному діянню, як спонукування. У контексті норми ст. 154 КК воно виражається у висуненні вимоги вчиняти (не вчиняти) дії сексуального характеру, які підкріплені психічним впливом, що обмежує волю особи та базується на використанні певної залежності чи створенні психотравмуючої обстановки. Термін «спонукування» позначає діяння, яке менш інтенсивно впливає на волю особи й, з іншого боку, відрізняє його від схиляння,

якому властива практично повна відсутність впливу на волю потерпілого.

Констатується, що в ст. 154 КК законодавцем обмежено можливі форми задоволення винним статевої пристрасті, в той час як статеві зносини, мужолозтво, лесбійство та інші форми задоволення статевої пристрасті охоплюються загальним поняттям «дій сексуального характеру». Доводиться необхідність вказати в нормі на примушування (спонукання) саме до дій сексуального характеру.

Дисертантом досліджено зміст «стану залежності», а також його використання під час психічного впливу на потерпілу особу. Здійснено тлумачення поняття «залежність». Кримінально караним визнано не тільки використання наявної на момент вчинення злочину залежності потерпілого від винної особи, а й її створення з метою подальшого спонукання особи, через її наявність, до дій сексуального характеру. Залежність розглядається одночасно і як певний зв'язок між діями декількох осіб, які здійснюють реалізацію загальних інтересів або інтересів однієї з них, і як підпорядкованість однієї особи іншій, яка обумовлена неможливістю або обмеженістю свободи під час вибору певного варіанта поведінки.

Підрозділ 2.2 «Суб'єктивні ознаки примушування до вступу в статевий зв'язок» складається з двох пунктів.

Пункт 2.2.1 «Суб'єкт примушування до вступу в статевий зв'язок» присвячений характеристиці ознак суб'єктів аналізованих злочинів. Установлено, що суб'єктом у складі передбаченого ч. 1 ст. 154 КК злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку й наділена додатковою ознакою, суб'єктом злочину в ч. 2 ст. 154 КК – будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. У законі про кримінальну відповідальність (ч. 1 ст. 154 КК) міститься вказівка на те, що примушування (спонукання) здійснюється особою, «від якої жінка чи чоловік матеріально або службово залежні». Використовуючи свій вплив на потерпілу особу (можливості, що виникли через залежний стан потерпілого), винний шляхом психічного впливу домагається вчинення дій сексуального характеру. Аналізом вказаних у законі видів залежності встановлено, що він занадто обмежений та потребує розширення за рахунок інших видів залежностей: залежність від представника влади (під час виконання ним службових обов'язків), залежність хворого від особи, яка надає медичну допомогу (під час виконання останньою професійної діяльності) тощо. Автором зазначено, що для кримінально-правової оцінки та кваліфікації вчиненого за ч. 1 ст. 154 КК основним є встановлення істотності залежності між винним та потерпілою особою (незалежно від її виду), що базується на соціальній або психологічній залежності та впливає з приписів закону.

У *пункті 2.2.2 «Суб'єктивна сторона примушування до вступу в статевий зв'язок»* здійснено аналіз вини як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони зазначених посягань. Наведено аргументи з приводу того, що вина при вчиненні цих злочинів знаходить вираз лише у виді прямого умислу. Внутрішній зв'язок інтелектуального й вольового моментів при примушуванні (спонуканні) виражається в усвідомленні особою при вчиненні діяння того, що застосування психічного впливу на потерпілого у поєднанні з наявною соціальною або психологічною залежністю буде достатнім для подолання його волі та вчинення у подальшому з ним дій сексуального характеру, на що і спрямовується воля винного. Винна особа бажає вчинення з потерпілим дій сексуального характеру особисто або

спонукає його до вчинення вказаних дій з третьою особою (особами). Таке поєднання ознак (моментів) повністю відповідає законодавчому опису ознак прямого умислу.

На вчинення злочину лише з прямим умислом вказує і наявність спеціальної мети, яка хоча прямо і не визначена у диспозиції статті, однак впливає з її змісту та виступає визначальною ознакою для розмежування аналізованого й суміжних складів.

Щодо мотивів (мотиву) вчинення передбаченого ст. 154 КК злочину зазначено, що вони не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони його складу. Мотив може бути як сексуальним, так і будь-яким іншим, за умови, що він поєднаний із метою вчинення з потерпілим дій сексуального характеру.

Розділ 3 «Кваліфікуючі ознаки та питання кваліфікації примушування (спонукання) до вступу в статевий зв'язок (до дій сексуального характеру)» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Кваліфікуючі ознаки примушування (спонукання) до вступу в статевий зв'язок (до дій сексуального характеру)»* розглянуто загальну концепцію кваліфікуючих ознак та детально розглянуто питання визначення кваліфікуючих ознак примушування до вступу в статевий зв'язок. Наведено аргументи про те, що передбачений ч. 2 ст. 154 КК склад злочину слід визнавати основним та самотійним, а не кваліфікованим щодо складу, передбаченого ч. 1 ст. 154 КК. Доведено, що викладений у чинній редакції ч. 2 ст. 154 КК перелік погроз потребує розширення. Сформульовано авторську редакцію ч. 3 ст. 154 КК, в якій як кваліфікуючі ознаки запропоновано передбачити: 1) вчинення діяння повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 152 або 153 КК; 2) вчинення діяння щодо неповнолітньої чи неповнолітнього; 3) вчинення діяння батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього.

У підрозділі 3.2 *«Особливості кваліфікації та розмежування примушування (спонукання) до вступу в статевий зв'язок (до дій сексуального характеру) із суміжними складами злочинів»* визначено, що суміжними щодо примушування до вступу в статевий зв'язок є склади злочинів, які передбачено у ст. 152, 153, 303 КК. При цьому розмежування перших двох складів із передбаченим у ст. 154 КК здійснюється саме за рахунок виявлення відмінностей у об'єктивній стороні – прояві суспільно небезпечного діяння в різних його формах. Потерпіла особа у насильницьких злочинах проти статевої свободи та статевої недоторканості (ст. 152 та 153 КК) примушується до вступу в статевий зв'язок (до задоволення статевої пристрасті) через наявний та дійсний фізичний вплив або реальну погрозу заподіяння фізичної шкоди, якщо вимогу не буде виконано, чи опору потерпілої особи не відбувається через її безпорадний стан, до якого винний доводить потерпілу особу самотійно чи використовує його. Схожість з передбаченим ст. 154 КК посягання при цьому полягає у тому, що спонукання жінки чи чоловіка до дій сексуального характеру, згвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом можуть вчинятися шляхом впливу на психіку потерпілого погрозами. Водночас зміст погроз у зазначених випадках не тотожний.

Його доцільно визнати основною ознакою, яка розмежовує вказані склади злочинів. Дисертантом доведено, що будь-які погрози або спроби використання залежності щодо малолітньої чи малолітнього, а також щодо особи, яка через безпорадність не могла розуміти характеру та значення вчинюваних з нею дій, слід кваліфікувати як відповідну стадію вчинення злочину, відповідальність за який передбачено ст. 152 або 153 КК.

Проведено розмежування складів злочинів, передбачених ст. 154 та ст. 303 КК. Основним критерієм, що дозволяє їх розмежувати, є опосередковано передбачена у ст. 303 КК мета вчинення злочину – втягнення в заняття проституцією або примушування до заняття проституцією.

Дослідивши передбачені ст. 154 КК кваліфікуючі ознаки, дисертант дійшов висновку, що під час кваліфікації вчиненого за цією нормою слід враховувати й випадки, коли винний, спонукаючи особу до дій сексуального характеру, реалізує погрозу обмежити права, свободи або законні інтереси потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких, погрозу знищити, пошкодити або вилучити майно потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких або майно, що перебуває в їх віданні чи під охороною. У таких випадках дії винного, за наявності інших необхідних умов, повинні отримувати додаткову кримінально-правову оцінку та додатково кваліфікуватися за статтями Особливої частини КК, які передбачають відповідальність за злочини проти волі, честі та гідності особи, проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина та (або) проти власності тощо з урахуванням сукупності злочинів. Проте, виказана під час спонукування жінки чи чоловіка до дій сексуального характеру погроза знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких або майна, що перебуває в їх віданні чи під охороною, охоплюється ч. 2 ст. 154 КК і додаткової кваліфікації за ст. 195 КК («Погроза знищення майна») не потребує.

ВИСНОВКИ

Дисертація містить теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що виявляється у комплексній кримінально-правовій характеристиці примушування до вступу в статевий зв'язок та формуванні на цій основі пропозицій щодо напрямів удосконалення кримінально-правового регулювання охорони суспільних відносин у сфері статевої свободи та статевої недоторканості від суспільно небезпечних посягань. Основні висновки полягають у наступному.

1. Проведеним дослідженням встановлено, що захист статевої свободи та статевої недоторканості від посягань, які пов'язані з примушуванням (спонукуванням) до дій сексуального характеру, протягом досить тривалого часу перебував під юрисдикцією церковної влади, при цьому на розмір покарання істотно впливало соціальне становище потерпілої особи. Обмеження «церковної підсудності» таких посягань було здійснено під час правління Петра I (Артикули Воїнські 1715 р.).

Виявлено основні вади кримінального законодавства радянського періоду щодо відповідальності за спонукування потерпілої особи до дій сексуального характеру особою, від якої вона матеріально або службово залежна: 1) встановлення в ст. 119 КК 1960 р. відповідальності лише за примушування жінки; 2) наявність у

КК 1960 р. норм про відповідальність лише за примушування потерпілої особи до вступу лише в статевий зв'язок (і, відповідно, невизнання кримінально караним примушування для задоволення статевої пристрасті в іншій формі); 3) обмеження криміноутворюючих ознак лише матеріальною або службовою залежністю (поза увагою залишаються інші форми залежностей: родинна (дітей від батьків), залежність учня від учителя, студента від викладача, хворого від лікаря, особи, що відбуває покарання від представників адміністрації виправної установи тощо).

2. Необхідність і основні напрями захисту статевої свободи та статевої недоторканості особи (у т. ч. й від примушувань або схиляннь до дій сексуального характеру) визначено на рівні загальновизнаних норм міжнародного права: у ст.ст. 3, 12, 16 Декларації прав людини, ст. 2, 3, 10, 11 Міжнародного Пакту про економічні, соціальні і культурні права, ст. 3, 7, 8, 9, 17, 23 Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права тощо.

3. У результаті аналізу кримінального законодавства іноземних держав зроблено висновки, що: 1) практично в усіх розглянутих кримінальних законах потерпілим від злочину визнається особа жіночої або чоловічої статі; 2) для опису суспільно небезпечного діяння, що передбачає ненасильницьку форму пригнічення волі особи для вступу з нею у сексуальні стосунки (зв'язок), використано термін «спонукання», а термін «примушування» використовується, як правило, для опису насильницької форми впливу; 3) найбільш поширеними способами вчинення злочину (способами спонукання) визнаються шантаж, погроза знищенням, пошкодженням або вилученням майна, а також використанням службової, матеріальної або іншої залежності потерпілого (потерпілої). Слушною уявляється позиція законодавців тих країн, які вказали на використання наявної матеріальної або іншої залежності, адже у такому виді поза увагою не залишаються «інші» форми залежностей: родинна (дітей від батьків), залежність учня від учителя, студента від викладача, хворого від лікаря, особи, що відбуває покарання від представників адміністрації виправної установи тощо.

4. Дослідженням встановлено, що безпосередній об'єкт злочину, відповідальність за вчинення якого передбачено ст. 154 КК, є альтернативним: ним можуть виступати суспільні відносини, які забезпечують статеву свободу жінки або чоловіка при їх примушуванні до вступу до статевих стосунків, а у випадку примушування до статевих стосунків осіб, що не досягли певного віку статевої зрілості – суспільні відносини, що забезпечують статеву недоторканність.

Доведено, що одночасно з посяганням на основний безпосередній об'єкт, шкода альтернативно завдається і додатковим об'єктам, якими, крім суспільних відносин, що забезпечують захист майнових інтересів та суспільних відносин у сфері службової діяльності, є сімейні відносини, відносини у сфері моральності, суспільні відносини, що виникають з приводу здійснення професійної діяльності тощо, що потребує законодавчого врегулювання.

Потерпілим від передбаченого ст. 154 КК злочину можуть виступати особи жіночої або чоловічої статі, у тому числі неповнолітні, які на момент вчинення злочину знаходилися у матеріальній чи іншій залежності від винної особи; на яких на момент вчинення злочину здійснювався протиправний вплив через погрозу знищення, пошкодження або вилучення їх майна, а також майна її (його) близьких

родичів або членів її (його) сім'ї; на яких на момент вчинення злочину здійснювався протиправний вплив через погрозу розголошення відомостей, що їх ганьблять, а також ганьблять її (його) близьких родичів або членів її (його) сім'ї. Не є таким потерпілим малолітня особа, а також особа, яка через фізичну чи психічну безпорадність не могла розуміти характеру та значення вчинюваних з нею дій.

5. Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 154 КК, виражається не у примушуванні, а у спонуканні жінки чи чоловіка до дій сексуального характеру особою, від якої жінка чи чоловік знаходяться у матеріальній чи іншій залежності. При використанні законодавцем формулювання «примушування... до вступу в статевий зв'язок природним або неприродним способом» було звужено коло можливих форм статевих зносин, які при задоволенні винним статевої пристрасті посягають на статеву свободу або статеву недоторканість потерпілого. Статеві зносини, мужолозтво, лесбійство та інші форми задоволення статевої пристрасті (відповідальність за окремі з яких, здійснені проти волі потерпілого, взагалі не охоплюється чинним законом про кримінальну відповідальність) запропоновано визначати загальним поняттям «дії сексуального характеру».

Суспільно небезпечне діяння у виді спонукання, в контексті аналізованої норми, виражається у висуненні вимоги вчиняти дії сексуального характеру, які підкріплені психічним впливом, що обмежує волю особи та базується на використанні певної залежності (ч. 1 ст. 154 КК) чи створенні психотравмуючої обстановки (ч. 2 ст. 154 КК).

6. Запропоновано у контексті норми ст. 154 КК розглядати залежність одночасно і як певний зв'язок між діями декількох осіб, які здійснюють реалізацію загальних інтересів або інтересів одного з них, і як підпорядкованість однієї особи іншій, яка обумовлена неможливістю або обмеженістю свободи під час вибору певного варіанту поведінки. Психічний вплив на волю потерпілої особи за наявності залежності відбувається навіть у разі відсутності погроз чи вимоги, адже потерпіла особа суб'єктивно вже сприймає такий свій стан як психотравмуючу ситуацію (обстановку). У разі погрози знищення або пошкодження майна, погрози розголошення відомостей, які потерпіла особа бажає зберегти в таємниці, винний таку ситуацію (обстановку) штучно створює своїми діями.

7. Суб'єкт злочину згідно з ч. 1 ст. 154 КК – спеціальний, додатковою ознакою якого є наявність між винним та потерпілою особою «відносин залежності». Закріплений у законі перелік видів залежності занадто обмежений та потребує розширення за рахунок інших видів залежностей: залежність від представника влади (під час виконання ним службових обов'язків), залежність хворого від особи, яка надає медичну допомогу (під час виконання останньою професійної діяльності) тощо. Для кримінально-правової кваліфікації вчиненого за ст. 154 КК необхідно встановити істотність залежності між винним та потерпілою особою, що базується на соціальній або психологічній залежності та впливає з приписів закону.

8. Суб'єктивна сторона складу примушування (спонукання) до вступу в статевий зв'язок (до дій сексуального характеру) характеризується прямим умислом. Його інтелектуальний момент виражається в тому, що винна особа при вчиненні злочину усвідомлює, що застосування психічного впливу на потерпілого у

поєднанні з наявною соціальною або психологічною залежністю буде достатнім для подолання його волі та у подальшому вчинення з ним дій сексуального характеру. Вольовий момент – винний бажає вчинення з потерпілим дій сексуального характеру особисто або спонукає його до вчинення вказаних дій з третьою особою (особами).

Метою примушування (спонукання) до вступу в статевий зв'язок (до дій сексуального характеру) слід визнавати вчинення з потерпілим дій сексуального характеру. Мотиви вчинення злочину на кваліфікацію не впливають.

9. Дисертантом доведено, що у ч. 2 ст. 154 чинного КК закріплено основний склад злочину, а не кваліфіковані склади злочину. За результатами аналізу положень вказаної частини встановлено, що наявного в ній переліку погроз явно не достатньо для всебічної охорони статевої свободи та статевої недоторканості особи. Погрозами, що повинні відображати способи спонукання жінки чи чоловіка до дій сексуального характеру, слід вважати: 1) погрозу обмеження прав, свобод або законних інтересів потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких; 2) погрозу знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких або майна, що перебуває в їх віданні чи під охороною; 3) погрозу розголошення відомостей, які потерпіла (потерпілий) чи її (його) близькі бажають зберегти в таємниці, що слід врахувати при конструюванні (внесенні змін) кримінально-правової заборони. Водночас, доведено необхідність доповнення ст. 154 КК кваліфікованими складами злочинів.

10. Зроблено висновок, що спонукання жінки чи чоловіка до дій сексуального характеру (ст. 154 КК України) розмежовується зі зґвалтуванням (ст. 152 КК) та насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153 КК) за ступенем впливу на волю людини та змістом погроз: при спонуканні воля особи лише пригнічується, в той час як при зґвалтуванні або насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом дії вчиняються всупереч волі потерпілого, з її придушенням (особа позбавляється можливості діяти за власною волею взагалі); погроза при спонуканні стосується обмеження прав, свобод або законних інтересів потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких, знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких або майна, що перебуває в їх віданні чи під охороною та розголошення відомостей, які потерпіла (потерпілий) чи її (його) близькі бажають зберегти в таємниці, а погроза при зґвалтуванні або насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом стосується фізичного насильства; погрози при спонуканні, як правило, спрямовані у майбутнє та не характеризуються, на відміну від погрози при зґвалтуванні або насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом, негайністю їх реалізації.

Визначено, що основним критерієм розмежування спонукання жінки чи чоловіка до дій сексуального характеру (ст. 154 КК) та сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303 КК), є опосередковано передбачена у ст. 303 КК мета вчинення злочину – втягнення в заняття проституцією або примушування до заняття проституцією.

11. У результаті здійсненого дослідження складів злочинів, відповідальність за які передбачено ст. 154 КК, запропоновано вказану норму викласти в такій редакції:

«Стаття 154. Спонування до дій сексуального характеру»

1. Спонування жінки чи чоловіка до дій сексуального характеру особою, від якої жінка чи чоловік знаходяться у матеріальній чи іншій залежності, – карається...

2. Спонування жінки чи чоловіка до дій сексуального характеру, поєднане з погрозою обмеження прав, свобод або законних інтересів потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких, знищення, пошкодження або вилучення їх майна або майна, що перебуває в їх віданні чи під охороною, розголошення відомостей, які потерпіла (потерпілий) чи її (його) близькі бажають зберегти в таємниці, – карається...

3. Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 152 або 153 КК України, або щодо неповнолітньої чи неповнолітнього, а також батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього, – караються...».

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

1. Воскресенська І. В. Спонування як обов'язкова ознака у статті 154 Кримінального кодексу України / І. В. Воскресенська // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2014. – № 2 (49). – С. 122–134.

2. Воскресенська І. В. Використання залежності як спосіб примушування до вступу у статевий зв'язок / І. В. Воскресенська // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2014. – № 3 (50). – С. 119–127.

3. Воскресенська І. В. Хімічна кастрація як захід кримінально-правового впливу / І. В. Воскресенська // Вісн. Крим. асоціації України № 8 : зб. наук. праць [редкол. Т. А. Денисова, О. М. Джу́жа, В. П. Ємельянов та ін.]. – Х. : Золота миля, 2014. – С. 143–147.

4. Воскресенська І. В. Захист статевої свободи та статевої недоторканності особи: міжнародно-правовий аспект / І. В. Воскресенська // Право.ua. – 2015. – № 1 – С. 188–195.

5. Воскресенська І. В. Об'єкт злочину при примушуванні до вступу у статевий зв'язок / І. В. Воскресенська // Право.ua. – 2015. – № 3 – С. 96–102.

6. Воскресенская И. В. Международные стандарты в сфере защиты половой свободы и половой неприкосновенности / И. В. Воскресенская // Современный научный вестник. – 2015. – № 10 (257). – С. 50–59.

7. Воскресенська І. В. Кримінальна відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок у історико-правовому аспекті / І. В. Воскресенська // Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції : Зб. матер. міжн. наук-практ. конф. (23 травня 2014 р., м. Харків) / МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Крим. асоціація України. – Том 1. – Х. : ХНУВС, 2014. – С. 28–31.

8. Воскресенська І. В. Кримінальна відповідальність за примушування до вступу у статевий зв'язок: аналіз закордонного законодавства / І. В. Воскресенська // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених : матеріали науково-практичної конференції (14 травня 2015 р., м. Харків) / МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2015. – С. 48–52.

9. Воскресенська І. В. До питання про спосіб вчинення злочину у статті 154 Кримінального кодексу України (Примушування до вступу у статевий зв'язок) / І. В. Воскресенська // Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення : матер. міжн. наук.-практ. конф. (9–10 жовтня 2015 р., м. Одеса) / Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2015. – С. 76–79.

АНОТАЦІЇ

Воскресенська І. В. Кримінально-правова характеристика примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК України). – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2016.

У дисертації здійснено комплексну кримінально-правову характеристику примушування до вступу в статевий зв'язок. Досліджено становлення та розвиток вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за цей злочин. Проаналізовано міжнародно-правові акти, що визначають напрями захисту статевої свободи та статевої недоторканності особи. Здійснено порівняльно-правовий аналіз законодавства низки іноземних держав в частині, що передбачає відповідальність за примушування (спонукання) до дій сексуального характеру.

Проведено поглиблену кримінально-правову характеристику змісту елементів та ознак складу примушування до вступу в статевий зв'язок. Обґрунтовано доцільність використання в диспозиції ст. 154 КК терміну «спонукання» для позначення суспільно небезпечного діяння у вигляді психічного впливу на потерпілу особу. Запропоновано розширити перелік видів залежності як ознаки, що її характеризує. Здійснено аналіз кваліфікуючих ознак та розглянуто питання кваліфікації примушування (спонукання) до вступу в статевий зв'язок (до дій сексуального характеру). Визначено критерії розмежування його складу та суміжних складів злочинів.

Сформульовано висновки та пропозиції щодо вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність та практики його застосування.

Ключові слова: дії сексуального характеру, використання залежності, примушування, спонукання, статеві недоторканність, статеві свободи.

Воскресенская И. В. Уголовно-правовая характеристика принуждения к вступлению в половую связь (ст. 154 УК Украины). – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-

исполнительное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2016.

В диссертации осуществлена комплексная уголовно-правовая характеристика принуждения к вступлению в половую связь. В работе исследовано становление и развитие норм отечественного законодательства, предусматривающих уголовную ответственность за указанное преступление.

Проанализированы международно-правовые акты, содержащие положения, указывающие направления защиты половой свободы и половой неприкосновенности личности. Автором осуществлен сравнительно-правовой анализ норм уголовного законодательства зарубежных стран, предусматривающих ответственность за принуждение (понууждение) к вступлению в половую связь (действиям сексуального характера). В результате анализа определены направления совершенствования действующей нормы об уголовной ответственности за принуждение к вступлению в половую связь и способы внедрения зарубежного опыта в отечественное уголовное законодательство.

Автором исследованы объективные и субъективные признаки преступления, осуществлена уголовно-правовая характеристика элементов состава принуждения к вступлению в половую связь. В результате толкования терминов «принуждение», «понууждение» и «склонение» обоснована целесообразность использования в диспозиции ст. 154 УК Украины термина «понууждение». Öffentlich опасное деяние, выраженное в виде понуждения, понимается как психическое воздействие на потерпевшее лицо, которое ограничивает его свободу и опирается на использование определенной зависимости, существующей между виновным и потерпевшим (ч. 1 ст. 154 УК Украины) либо на создание психотравмирующей обстановки (ч. 2 ст. 154 УК Украины). Диссертантом предложено расширить перечень видов зависимости как признаков, которые характеризуют психическое воздействие на потерпевшее лицо.

В работе приведены дополнительные аргументы относительно некорректности и искусственного сужения возможных форм половых сношений за счет использования в диспозиции словосочетания «принуждение к вступлению в половую связь природным или неприродным способом», предложено использование словосочетания «действия сексуального характера».

Осуществлен анализ квалифицирующих признаков и рассмотрены вопросы квалификации принуждения (понууждения) к вступлению в половую связь (к действиям сексуального характера), определены критерии разграничения состава принуждения к вступлению в половую связь и смежных составов преступлений.

Предложена новая редакция ст. 154 УК Украины, а также с позиции унификации предложено усовершенствование квалифицирующих признаков этого состава.

Ключевые слова: действия сексуального характера, использование зависимости, принуждение, понуждение, половая неприкосновенность, половая свобода.

Voskresenskaia I. V. Criminal and Legal Characteristics of Forced Sexual Intercourse (the Art. 154 of the Criminal Code of Ukraine). – Published as

manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, Speciality 12.00.08. – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2016.

The author of the thesis has accomplished comprehensive criminal and legal characteristics of forced sexual intercourse. The formation and development of domestic legislation on criminal liability for this crime have been studied. International and legal acts that determine the ways of protecting sexual freedom and sexual integrity of a person have been analyzed. The comparative and legal analysis of the legislation of a number of foreign states in part that provides liability for the compulsion (incitement) to sexual intercourse.

The author has accomplished an in-depth criminal and legal characteristic of the content of the elements and attributes of the corpus delicti of forced sexual intercourse. The author has grounded the expediency of using the term “incitement” in the disposition of the Art. 154 of the Criminal Code to describe socially dangerous act as a psychological impact on the victim.

It has been offered to expand the list of the types of dependency as a feature that is its characteristics. The analysis of qualifying features has been realized; and the issue of qualifying the compulsion (incitement) to sexual intercourse (for sexual acts) has been considered. The criteria of differentiation of its corpus delicti and corpus delicti of related offenses have been determined.

The conclusions and propositions to improve legislation on criminal liability and practice of its usage have been formulated.

Key words: compulsion, sexual acts, usage of dependability, incitement, sexual integrity, sexual freedom.

Підписано до друку 2.04.2016 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60х84/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
пр-т Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр-т Льва Ландау, 27.